

LÜBNAN, MISIR VE LİBYA HALK EDEBİYATLARINDA “CUHÂ”

“Juha” in the Folk Literature of Lebanon, Egypt and Libya

Seher DOĞANCI*

ÖZ: Cuhâ (جحا) lakabıyla meşhur kişi Nasreddin Hocayla figüratif özdeşlik kuran simgesel bir kişi olup Arap halk edebiyatında geniş bir yere sahiptir. Araştırmacılar onun hicri birinci yüzyılın ortalarında Emeviler döneminin sonu ile Abbasiler döneminin başları arasında bir aralıkta ya da halife Harûn Reşid’in 786 ile 809 yılları arasında hüküm sürdüğü dönemde yaşamış entelektüel bir kişi olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Öte yandan, Arap kaynaklarında bedevi Fezâra (فزارة) kabilesine mensup Ebû'l-Ğusn Decin bin Sabit (أبو الغصن دجين بن ثابت) ’in onuncu yüzyılın sonunda yaşayan bir Arap olduğu ve Cuhâ lakabıyla anıldığı da zikredilmektedir. Bu çalışma Arap halk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Cuhâ’nın şahsiyetini, felsefesini, bilgeliğini ve Arap halk edebiyatındaki yerini izah etmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede Lübnan, Mısır ve Libya halk edebiyatında Cuhâ’ya atfedilen en meşhur on hikâyenin derlenmesi, Türkçeye özet çevirilerinin yapılmasıyla bunların tematik ve yapısal olarak incelenmesi mümkün olmuş ve veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Hikâyeler, dört temel kritere göre analiz edilmiş olup bunlar arasında konu (hikâyelerin teması ve iletilmek istenen mesaj), kişiler kadrosu (ana karakterler, özellikle Cuhâ’nın konumu ve rolü), zaman (hikâyelerin geçtiği dönem veya zaman unsurları) ve mekân (hikâyelerin geçtiği coğrafi ve toplumsal ortam) yer almaktadır. Söz konusu hikâyelerin örneklem seçimi *Mervân el-Ehzeb* tarafından yazılan *Cihâ ve Şilletuhu Kısasun Şa’biyyetun mine’ş-Şark*, *Şevkî Hasan* tarafından yazılan *Nevâdir Cuhâ li’l-Etfâl* ve *‘Alî Mustafâ el-Mısrâti* tarafından yazılan *Cuhâ fi Libyâ Dirâse fi’l-Edebi’ş-Şa’bi* adlı kitaplar başta olmak üzere pek çok Arapça kaynaktan temin edilmektedir. İlaveten, çalışmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi olup söz konusu Arapça, İngilizce ve Türkçe kaynakların okunmasıyla Cuhâ figürü tarihsel, kültürel ve edebi bağlamda ele alınmış ve içerik temelli bir çözümleme yapılmıştır. Çalışmanın geçerliği, üç farklı Arap ülkesinden alınan örnek hikâyeler çerçevesinde Cuhâ’nın evrensel özelliklerinin ve kültürel farklılıklarının irdelenmesiyle sağlanmıştır. Güvenirlilik ise, çok sayıda kaynak kullanılması,

* Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Ana Bilim Dalı, Karaman, seherkaynamazoglu@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3993-1171

© Copyright 2023 Doğanç

Geliş Tarihi / Received: 18.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 13.10.2025

Yayın Tarihi / Published: 19.01.2026

verilerin doğrudan çevirilerle desteklenmesi ve analiz sürecinde belirlenen ölçütlere bağlı kalınmasıyla artırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cuhâ, Nasreddin Hoca, Lübnan, Mısır, Libya

ABSTRACT: The figure known by the nickname Juha is a symbolic character closely associated with *Nasreddin Hodja* and holds a prominent place in Arab folk literature. Scholars suggest that he was an intellectual who lived between the end of the Umayyad period and the beginning of the Abbasid era, possibly during the reign of Caliph Harun al Rashid (786–809), or around the mid-1st century Hijri. Some Arab sources also identify Abu al Husn Dajin ibn Thabit, a member of the Bedouin *Fazarah* tribe who lived in the late 10th century, as another historical figure known by the nickname Juha. This study aims to examine Juha’s persona, philosophy, and wisdom, as well as his significance in Arab folk literature. It focuses on collecting ten of the most well-known stories attributed to Juha from Lebanese, Egyptian, and Libyan oral traditions, providing their summarized translations into Turkish, and conducting both thematic and structural analyses. The analysis is based on four main criteria: theme (the core message of the stories), characters (especially Juha’s role), time (temporal or historical setting), and place (geographical and social context). The selected stories were primarily sourced from Arabic works, including *Jiha wa Shillatuhu: Qişaşun Shabiyyatun min al Sharq* by Marwan al Ahzab, *Nawadir Joħa lil Aţfal* by Shawqi Ħasan, and *Juħa fi Libiya: Dirasa fi al Adab al Shabi* by Ali Moştafa al Mişrafi. The study employs document analysis, a qualitative research method, drawing on Arabic, English, and Turkish sources to explore Juha within historical, cultural, and literary contexts. Validity is ensured through the examination of universal and culturally specific traits of Juha across stories from three different Arab regions. Reliability is reinforced by using diverse sources, supporting data with direct translations, and adhering consistently to defined analytical criteria.

Keywords: Juha, Nasreddin Hodja, Lebanon, Egypt, Libya

Cite as / Atıf: DOĞANCI, S. (2026). Lübnan, Mısır ve Libya Halk Edebiyatlarında “Cuhâ”. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(31), 137-162. <https://doi.org/10.33207/trkede.1679302>

Yayın Tarihi	19 Ocak 2026
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Körleme
Benzerlik Taraması	Yapıldı
Etik Bildirim	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Telif Hakkı/Lisans:	Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan makaleler https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ tarafından lisanslanır.
Date of Publication	19 January 2026
Reviewers	A Internal (Editor board member) Content review: Two External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes
Complaints	tuefdergisi@trakya.edu.tr
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Trakya University Journal of Faculty of Letters is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Giriş

Nasreddin Hoca, genelde Orta Asya'da yer alan Türk milletlerinin halk edebiyatında (Ependi ya da Efendi isimleriyle) özelde ise Anadolu sahasında bulunan Türk halk edebiyatında önemli simgesel değere sahip kültürel bir unsur olup folklor araştırmaları içerisinde sahip olduğu felsefî anlayış ve komik unsurlar çerçevesinde sıklıkla incelenmektedir. Çocuk hikâyeleri, karikatürler, atasözleri-deyimler ve fıkralar gibi pek çok anlatının içerisinde hayat bularak yaşayan ve yaşanılması istenen Türk halk mirasının taşıyıcılığını üstlenmektedir. Kıvrak zekâsı, olaylara karşı hoşgörülü tavrı, bilge kişiliği, eğitici mesajları ve hicivleriyle güldürürken düşündüren Nasreddin Hoca, düz anlatıma sahip ama derin anlamlı mesajlar veren kişidir (Arıcı, 2018: 604; Şenocak, 2016: 159-160). Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı Hortu köyünde 1208 yılında, Konya'nın Akşehir ilçesinde, Kırşehir, Kayseri ve Kastamonu gibi şehirlerde doğduğu iddia edilmiştir. Yaşadığı döneme bir izdüşümü olarak pek çok devlet adamı ve idareciyi (Timurlenk,

Sultan Alâeddin), dinî şahsiyetleri ve halk tabakasına mensup kişileri diline pelesenk ederek tarihsel gerçeklikleri nakletmiştir (Görkem, 2012: 84-87; Kalaycı, 2021: 254-256). Şöhreti Türk dünyasını aşan Hoca'ya ait pek çok sözlü halk edebiyatı ürünleri İran, İtalya, İspanya, Fransa, Yunanistan (Marzolph, 1995: 3) gibi ülkelerde ve Balkan ülkelerinden Makedonya, Macaristan, Romanya, Sırbistan, Bulgaristan ve Yugoslavya gibi ülkelerde görülmektedir (Sakaoğlu, 1985: 131-312). Hatta öyle ki, kültürlerarası iletişim ve etkileşim sebebiyle Çin'de bile Nasreddin Hocanın varlığından söz etmek mümkün olup Afanti adıyla tanınmaktadır (Altınkaya Duman, 2023: 41).

Aynı isimle olmasa da simgesel, sosyal, siyasi ve kültürel değerler kapsamında Türk halk edebiyatının kültürel değeri Nasreddin Hocanın kopyası olan bilge kişi, Cuhâ ismiyle Arap dünyasında yer almaktadır. Bu kişiye Suriye, Filistin, Lübnan, Irak, Ürdün, Mısır, Libya, Fas, Cezayir, Birleşik Arap Emirlikleri vb. Arap ülkelerinin halk edebiyatlarında rastlamak mümkündür. Hicri I. asrın ikinci yarısında Emeviler döneminin sonu ile Abbasiler döneminin başında yaşayan ve hicri III. ve IV. yüzyılda çok fazla bir şöhrete kavuşan Cuhâ, özellikle fıkraları ile meşhurdur (Cibavi, 2019: 35-37). Ona ait letaifnâmeler “*fükâhe* (فكاهة), *turfe* (طرفة), *mulha* (ملحة), *nükte* (نكتة), *mizâh* (مزاح) ve *nâdire* (نادرة)” başlıkları altında derlenmektedir (Avadallah ve Uylaş, 2010: 151-152).

İlk olarak Câhız (ö.869) tarafından *el-Kavl fi'l-Biğâl* (القول في البيغال) adlı eserde varlığına işaret edilmiş ve ona ait bir fıkraya yer verilmiştir (el-Câhız, 1995: 36). Câhız, söz konusu kitapta onun asıl adının Nûh olup lakabının ise Cuhâ olduğuna işaret ederek gaflet ve ahmaklık gösteren kişiler için “Cuhâ'dan daha ahmak” manasına gelen “أحمق من الجحا” ifadesini kullanmıştır (Ebu'l-Bekr el Havârizmî, 1424h: 288; Marzolph, 2005: 312). Ardından Arap tarihçilerinden İbnu'n-Nedîm (ö.995) onun Abbasî halifesi el-Mehdî (ö.785) zamanında yaşamış bir kişi olduğunu kayıt altına almıştır ve Kitâbu Nevâdiri Cuhâ (كتاب نوادر جحا) adlı eseri yazmıştır (İbnu'n-Nedîm, 1348h: 435). Hicri VI. yüzyılda da el-Meydânî (öl.1124) bedevi Fezâra (فزارة) kabilesinden Ebu'l-Ğusn (أبو الغصن) isimli bir adam ile 'Îsâ bin Mûsâ el Hâşimî (عيسى بن موسى الهاشمي) arasında geçen bir kıssadan bahsetmiştir. Söz konusu hikâyede Ebu'l-Ğusn çöle gömdüğü dirhemlerini ararken 'Îsâ bin Mûsâ ona ne yaptığını sorunca o da “Altınlarımı arıyorum ama bulamıyorum” cevabını verir. Bunun üzerine 'Îsâ bin Mûsâ ona “Gömdüğün yere bir işaret koymadın mı” dediğinde Ebu'l-Ğusn ona “Bir bulutun gölgesinin altına işaret koydum” cevabını verir (el-Meydânî en-Nisâbüri, 1392h: 223). Söz konusu kıssaya konu olan kişi Cuhâ lakabıyla bilinen

bir kişidir. Hikâyelerinde saf bir karakterde olan kişilerin onun eğiticiliğinde hikmetli bir şahsa dönüştürülmesi de işlendiğinden kendisi bilge ve arif bir kişidir (Corrao, 2010: 60-64).

Asıl adının Nuh, ed-Decîn bin el-Harîs, ‘Abdullah ya da ed-Decîn bin Sâbit olduğu konusunda ihtilaf olsa da lakabının Cuhâ olduğu konusunda birlik bulunmaktadır. Konu edildiği kaynakların mukayesesi ve tahlili ile de tam adının Ebû'l-Ġusn Decîn bin Sâbit el-Yerbû'î'l-Basrî el-Fezârî (أبو الغصن دجين بن ثابت اليربوعي البصري الفزاري) olduğu ve hicri 160 senesinde yüz yaşında vefat ettiği sonucuna ulaşılmaktadır. Şahsiyeti ile ilgili de onu konu edinen kaynaklarda iki görüş ortaya atılmaktadır. İlk görüşe göre o ahmak, gaflet içinde olan deli bir kişi iken ikinci görüşe göre ise o Hz. peygamberin hadis-i şeriflerini nakleden bir muhaddistir. Her iki görüşte tarif edilen özellikler farklı olsa da o bu görüşlerdeki karakterlerin hususiyetlerini bünyesinde toplamıştır. Ahmak görüntüsüyle şöhretini arttırsa da o her şeyin farkındadır ve oldukça hızlı düşünüp hazır cevaplar verir. Dahası, fakir bir adam olan Cuhâ, yaşadığı günlük olayları alaya alarak komedi şeklinde sunduğundan nesilden nesile sözlü kültür içerisinde yayılmış yazılı ya da yazısız pek çok halk edebiyatı malzemesine konu edilmiştir (Ebû Zeyd, 2017: 192; el-'Akkâd, 2013: 83).

Cuhâ'nın miladî sekizinci, dokuzuncu ve onuncu yüzyıllar arasında ve Nasreddin Hoca'nın da on ikinci ve on beşinci yüzyıllar arasında yaşadığı göz önüne alındığında ona ait fıkra, atasözü, deyim ve hikâyelerin Araplardan Türklere geçtiği ve oradan da diğer kavim ve milletlere tercüme yoluyla intikal ettiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu sonuca ulaşmadaki bir diğer delil ise Arap halk edebiyatında yer alan söz konusu sözlü kültür malzemelerinin Türk halk edebiyatından daha önce kayıt altına alınmasında ve sayılarının da Türk halk edebiyatında yer alan örneklerden daha fazla olmasıyla ilgilidir. Buna örnek olarak Nasreddin Hoca ve fıkralarının derlenmesi ile ilgili olan ilk çalışma Türk halk edebiyatı sahasında 1837 yılında 125 fikranın bir kitapta toplanmasıyla gerçekleşirken Arap halk edebiyatında hicri III. yüzyılda Câhız tarafından yazılan el-Beyân ve't-Tebyîn (البيان والتبيين), el-Hayvân (الحيوان) ve el-Buhalâ' (البخلاء) kitaplarında ve İbn Kuteybe'ye ait 'Uyûnu'l-Ahbâr (عيون الأخبار) adlı kitapta derlenmiştir (Firrâc, 2008: 3-10). Bu çalışmalara ek olarak hicri IV. yüzyılda Ebû'l Ferec (أبو الفرج) 'in yazdığı el-Aġâni (الأغاني) ve el-Cevherî (الجوهري)'ye ait Sahnâhu'l-Cevherî (صاح الجوهري)'de de Cuhâ'ya atfedilen fıkralar derlenmiştir (el-Mısrâfî, 1985: 47). Ona ait fıkraların sayısı Arap halk edebiyatında ise Ceveydî'nin *Nevâdiru'l-Cuhâ'l-Kubrâ* adlı eserinde belirttiği üzere 388'dir (Ceveydî, 2019: 190).

Lübnan Halk Edebiyatında Cuhâ

Arap kültürel mirasının simgesel değeri olan Cuhâ, Arap halklarının ve sosyal sınıflarının özelliklerine işaret eden, sosyo-kültürel değerleri nakleden, toplumların vicdanının sesi olan, siyasi-tarihi gerçekliklere değinen, komik ve keramet sahibi bir figür olup Arap halk yaratımının mizahi bir sonucudur. Dahası, dil (lehçe), tarih, psikoloji, kültür ve sanat bağlamında üretilmiş sözlü kültür ürünleri olan hikâyeye, destan, atasözü, bilmece ve fıkraların başrolü olduğundan Arap folklor çalışmaları kapsamındaki en bariz halk karakteridir. Gerçek ve hakiki bir tarihi kişilikten simgesel değere dönüşen Cuhâ kendisine özgü felsefeye sahip karikatüristik bir simge olup döneminin en zeki kişisi olarak Lübnan halk edebiyatında mevcuttur.

Irak'ta bulunan Fezâra kabilesine mensup Cuhâ ve ailesinin Timurlenk zamanında Hûran (حوران) mıntıkasına göç etmesi üzerine Halep ve Lübnan'a yayılan aile fertleri sebebiyle ona ait halk malzemeleri bu bölgelerde yayılmaya başlamıştır. Suriye'de Yebrûd (بيروث), Halep, 'Akkâr (عكار) ve Kurâ (الكويرة) çevresinde Lübnan da ise Zahle (زحلة) ve etrafında aile fertleri yaşamaya başlamıştır. Çoğunlukla Lübnan'ın 'Âlay (عالي), el-'Aryân (العريان), Kifar Silvân (كفر سلوان), Karnâyel (قرنايل) ve Dahru'l-Bedîr (ضهر البدير) beldelerine yerleşen ailenin siyasete dâhil olmadığı dört yüz elli yıl öncesine ait el yazması eserlerde kayıt altına alınmıştır (Zahle Dar Salem, 2025). Lübnan lehçesinin karakteristik bir özelliği olması hasebiyle Cihâ olarak telaffuz edilen Cuhâ'ya ait kayıt altına alınmış halk hikâyeleri *Mervân el-Ehdeb* tarafından yazılan *Cihâ ve Şilletuhu Kısasun Şa'biyyetun mine'ş-Şark* adlı kitaptan temin edilmektedir. Söz konusu halk hikâyelerinin Arapçadan Türkçeye yapılan özet çevirileri şu şekildedir:

1. (جحا يبيع حماره): "Cuha Eşegini Satıyor" olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Ehdeb, 2012: 7-25):

Harun Reşid'in şehirlerinin birinde Cuhâ adında iyi bir adam, karısı Fâtıma ile birlikte bir gecekonuda yaşar. Onun tek sahip olduğu şey sabahtan akşama kadar işi için kullandığı hem kendisinin hem de hanımının rızkını kazandığı eşegidir. Sayfâ (صيفا) şehrinde sıcaklıkların çokça arttığı bir gün halk kendilerine içme suyu temin edebilmek için nehre gidip kaplarını sularla doldurmaya başladığında o insanların su içmek için evlerine gitmek zorunda olduklarının cadde ya da sokakta su bulamadıklarının farkına varır. Bunun üzerine aklına bir fikir gelir ve eşeginin sırtına iki testi yükleyip sabahtan öğlene kadar onları nehrin sularıyla doldurur. Sonra şehre gelip "Tatlı su, gerçekten tatlı, kim tatlı su ister?" diye bağırmağa başlar. Bunun

üzerine susamış bütün insanlar ellerinde boş bardaklarla gelip ondan su satın alır. Bu kazançlı ticaret ve kolay iş neticesinde rızkını kazanan Cuhâ suların hemen satılmasıyla da evine erkenden dönme şansı elde eder. Karısı da evinin etrafında yer alan küçük bahçeyi ekip biçmeye başlar. Hatta öyle ki elde ettiği yeşillikleri en yakın çarşıya götürüp satar. Zamanla karı koca zorlu işlerine gösterdikleri sabırla zor günler için az da olsa para biriktirir.

Bir akşam Cuhâ karısına “Fâtıma eşeğimiz yaşlandı ve yapması gereken işleri yapamaz oldu. Eşeği pazara götürüp satmak ve onun yerine yeni ve genç bir eşek almak istiyorum” der. Bunun üzerine karısı kaşını kaldırıp “Cuhâ bu yerinde bir karar değil. Bu hayvan hâlâ bizim işlerimizi uzun yıllar boyunca yapacak güçte ve kudrette. Üstelik unuttun mu genç eşeğin ücreti fazla. Ama elhamdülillah bizim kötü günler için birikmiş bir paramız var. Öyle anlaşıyor muyduk?” der. Karısına cevap vermeyen Cuhâ, o gece eşi uyurken yatağın altında kesenin içinde bulunan birikmiş parayı alır. Ertesi günün sabahında her zamanki gibi eşine veda edip nehrin yolunu tutar. Eşinin bakışlarından uzaklaştığını anladığı esnada da pek çok malda büyük indirimlerin olduğu pazara doğru yol almaya başlar. Pazara vardığında şehirlerden kümes hayvanlarını ve atlarını satmak için gelen pek çok kişinin olduğu büyük bir kalabalık görür Ardından, pazarda eşek satan bir adamın yanına yaklaşır ve “Ey iyi adam bu eşeği al ve sat. Sonra onun parasını bana ver ve ben de üzerine biraz daha ekleyip sana vereyim ki senden genç bir eşek satın alayım” der. Satıcı bir süre düşündükten sonra bu alışverişe razı olur.

Sonra onun eşeğini ağıla sokup alışverişi tamamlar. Ama satıcı bütün hayvanlarını satmayı başarsa da onun yaşlı eşeğini kimsenin almadığını fark eder. Bunun üzerine bir hile düşünüp “Ey iyi insanlar. Yaklaşın, gelin ve bu güzel eşeğe bakın. Bunun gözlerine sahip bir hayvan gördünüz mü? Yıllar onu daha da kuvvetlendirmiş ve zamanla pek çok işi yapacak kuvvete erişmiş. Allah aşkına bakın nasıl da biniliyor. Tam sultanların hizmetine yaraşır bir eşek. Ah...bu eşek benim olsaydı, nasıl da bana hizmet ederdi” diyerek insanların dikkatini çekmeye başlar. Ardından insanlar hayvanın etrafında toplanıp onu dikkatle inceler. Cuhâ da satıcının sözlerinden etkilenerek yaşlı eşeğini baştan sona inceler ve “Allah için adam doğruyu söylüyor. Kasları kuvvetli, derisi harika ve gözleri parlak. Bu eşek taş gibi. Sanırım ondan daha iyisini görmedim” der. Sonra satıcı açık arttırmayı başlatır ve adamlardan biri üç dinar teklif eder. Cuhâ ise “Sadece üç dinar mı? Böyle bir hayvan için. Asla” deyip dört dinara teklifi yükseltse de yanındaki yaşlı bir kadın beş dinar teklif eder. Uzun zayıf bir adam da teklifi altıya çıkarttığına o yedi verdiğini ilan eder. Bohçalı yaşlı bir kadın bunun

üzerine sekiz der; ama uzun zayıf adam dokuz ve bu son teklifim der. Birden Cuhâ yirmi dinar diyerek bütün insanları şaşkırtıp kendi eşeğini satın alır ve sırtına binip halinden memnun bir vaziyette evinin yolunu tutar.

Kocasının güneş batmadan eve geldiğini gören eşi şaşkınlıkla kocasına "Ne oldu. Güneş hâlâ tepede. Yorgun musun?" der. Cuhâ "Sevgili eşim yeni aldığım eşeğe bak" dediğinde kadın bir eşeğe bir de kocasına bakar ve "Yeni eşek mi? Nerede?" diye şaşırır. O da "Bak arkamda" cevabını verince karısı şaşkınlıkla "Ne diyeceğimi bilemiyorum. Sen gerçekten eşeğin üstünde mi oturuyorsun yoksa biz mi eşeğiz" diyerek kocasına sitem eder. O da karısına "Fâtıma biliyorum sen basit bir kadınsın. Ama bak bu hayvan ne kadar güzel" şeklinde karşılık verince karısı da "Sen benimle dala mı geçiyorsun? Zaten bizim olan bir hayvanı nasıl satın alırsın ve biriktirdiğimiz yirmi dinarı harcarsın?" diye kızar. Karısının korkusundan tekrar satıcının yanına gidip yirmi dinarı almaya çalışan Cuhâ, satıcının onu dövmesinden korksa da karısından dayak yemek yerine ondan dayak yemeyi göze alır. Ama satıcı ona "Eğer dediğini yapıp sana paramı verirsem sen de bana iade ücreti masrafı ödemek zorunda kalırsın" dediğinden bu istediğinden vazgeçip evinin yolunu kalbi mutmain bir halde tekrar tutar.

2. (للخيبيث من هو أحيث) "Kötünün de Kötüsü" olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Ehdeb, 2012: 49-66):

Harun Reşid'in karla kaplanan şehrinin birinde insanlar daha önce böyle bir kış görmemiştir. Hava ve soğuk nedeniyle günlük işlerini yapamayan insanlar evlerine kapanıp sobanın yanında ısınmaya çalışarak yiyip içip, oyunlar oynayıp, şarkılar söyleyip uyurlar. Küçük ve fakir barakasında inzivaya çekilen Cuhâ ise ne yiyecek ne de yakacak bir şeyleri olmadığından yorgun düşerek soğuk samandan döşeginin üzerine aç biilaç uzanıp kar yüzünden çarşıya çıkıp geçimini kazanamamasına isyan eder. Evinde ekmeği biten ve tek sahip olduğu horoz, iki tavuk ve yumurtayı da hem kendisinin hem de karsısının açlığını dindirmek için feda eden Cuhâ'ya bir sabah karısı Fâtıma: "Niçin çarşıya gidip iş aramıyorsun? Belki senin hizmetine ihtiyaç duyacak bir ya da iki tüccar bulursun" der. O da bütün cesaretini toplayıp kapıya yönelir ama buz tutan toprağı görür görmez "Düşüp bir tarafımı kırmadan çarşıya asla gidemem" diyerek vazgeçer. Ardından "Tamam sıcaklıklar yükselince işe gidersen" diyen karısına "Ama, hayatta kalmak için ne yapmalıyız?" sorusunu yöneltmesi üzerine karısı çekinerek de olsa "Daha önceleri ne yaptysak onu yapacağız ve oruç tutacağız" der.

Bir süre sonra bir akşam Cuhâ'ya Ömer ve Ahmet adındaki iki komşusu can sıkıntısından kurtulmak için ziyarete gelirler. Barakaya girer girmez de

ev sahibinin ne kadar fakir olduğunu ne ateşinin ne de yorganının olmadığını fark ederler. Ahmet “Nasıl bu zorlu şartlarda yaşıyorsun? Senin yaşında birisinin bu soğuğa dayanması zor” der. O ise “Soğuk pek dert değil. Ben zorlu hayat şartlarını gördüm. Pek çok kez tarlada ya da çölde soğuk havada uyudum. İnan bana dostum, bundan daha soğuk havalar bile beni korkutmuyor” diyerek yanıt verir. Ömer ise “İznin olursa dediğine muhalif bir şey diyeceğim, çünkü insanın dayanacağı nokta sınırlıdır” der. O ise gülümser ve aklına kötü bir arkadaşı ile olan anısı gelir ve her iki arkadaşına da “Ben sizinle bahçemde uyuyabileceğime dair iddiaya girmeye hazırım. Eğer kazanırsam beni ve eşimi yemeğe davet eder misiniz?” der. Arkadaşı Ahmet “Kabul, ama eğer sen kaybedersen bizi yemeğe davet edeceksin” diye yanıtlar. Bunun üzerine Ömer “Dikkat! Eğer herhangi bir sıcak şeye yaklaşırsan iddiayı kaybedersin. Anladın mı?” diye ekler. O ise “Korkmayın gece boyunca bahçeden ayrılmayacağım” diye iddiasını sürdürür. Komşular gider gitmez Fâtıma eşinin yanına yaklaşır ve “Söylediklerinizin bir kısmını işittim. Senin yaşındaki bir adam nasıl böyle aptal bir iddiaya girer. Vahşi hayvanların bile bu soğukta gücü azalır ve ölür” diyerek kocasını azarlar. O da hanımına “Korkma, ben ne yapacağımı ve bu iki şüpheciden nasıl daha güçlü olacağımı biliyorum” şeklinde yanıtlar. Akşam olduğunda da Fâtıma barakada tek başına ağlarken eşi de bahçenin ortasına gidip uzanır.

Ahmet ve Ömer gün doğumuyla birlikte Cuhâ’yı uyandırır ve Ahmet “Günaydın. İyi bir gece geçirdin mi?” diye sorar. O da “Çok iyiydi ve yerimden asla kıpırdamadım” şeklinde karşılık verir. Ardından Ömer de “Evimizden izlediğimiz için biliyoruz. Soğuğa nasıl dayandın? Bu gece kesinlikle en soğuk gecelerden biriydi” der. O ise “Ben size hiçbir şeyden korkmadığımı söylemişim” diyerek karşılık verir. O sırada Ahmet “Ama bu bize soğuktan nasıl ölmediğini açıklamaz” dediğinde o “İradenin her şeye gücü yeter. Aynı zamanda da eşim kandili ısı versin diye pencerenin arkasına koymuştu. Gece boyunca sanki ateşin yanındaymış hissine kapılarak onun küçük kıvılcımı ile ısındım” der. Evin içindeki küçük kıvılcım ile onun ısınmış olmasına şaşırarak arkadaşlarına da “Evet, küçük barakamın içindeki kıvılcım benim ısınmama ve cesaretlenmeme yetti” şeklinde karşılık veren Cuhâ’ya onlar da “O zaman sen geceyi ısıveren bir şeyin yanında geçirdin ve ısındın” şeklinde itiraz ederler. Onun iddiayı kaybettiğini söyleyip onlara vaat ettiği gibi yemek hazırlaması gerektiğini tüm komşulara yayarlar. Bunun üzerine Cuhâ karısının yanına gelip olanları anlatır ve iddiayı kaybettiği için sahip oldukları iki tavuğu arkadaşlarına kesip yedirmek üzere odun toplayıp suyu ısıtmaya başlar.

Bir süre sonra iki komşu Cuhâ'nın barakasının kapısını çalar ve Fâtıma onları karşılayıp eve buyur eder. Eşin nerede diye sorulduğunda da "O mutfakta ve size sebzeli tavuk yapıyor" cevabını alırlar. Bir süre sonra da Fâtıma iki misafiri tek başına bırakıp odadan ayrılır. Bunu üzerine Ömer "Çok garip, sebzeli tavuğun kokusu barakaya hiç yayılmamış. Ne dersin mutfaka gidip onun neler yaptığına bakalım mı?" der. Arkadaşı ise "Koku alamazsın çünkü mutfakın kapısı kapalı. Bırakalım da ev sahibi işini yapsın. Çünkü tavuğun pişmesi zaman alır. Biraz beklersek yemek daha güzel pişer" diye yanıtlar. Aradan üç saat geçmesine rağmen önlerine bir yemek gelmeyince her iki komşu da soluğu Cuhâ'nın yanında mutfakta alırlar. Onu elinde kocaman bir kaşıkla sandalyeye oturmuş şekilde ekmek kırıntılarının içinde oynayan tavuğu karıştırırken bulurlar. Ona ne yaptığı sorduklarında ise "Suyun kaynamasını bekliyorum ki tavukları içine atayım. Ama kaynamadı maalesef" cevabını alırlar. Bunun üzerine arkadaşı Ömer, "Sen bizimle dalga mı geçiyorsun? Suyu ısıtacak bir şey yok ki. Sadece şu uzaktaki kandil ve onun kıvılcımı var" diyerek azarlar. Cuhâ ise ona "Ama sen değil misin kıvılcım ne kadar uzak olursa olsun enerji yaydığından ısıtır diyen?" şeklinde itiraz eder. Sonra iki komşu birbirine bakakalır ve Cuhâ "Hadî komşularım, buyurun sofraya. Yakında size sebzeli tavuk ikram edeceğim" der.

Mısır Halk Edebiyatında Cuhâ

Cuhâ'ya ait halk edebiyatı malzemeleri aslen o Mısırlı olmasa da en çok burada görülmektedir ve bunun nedenleri arasında da oraya yapılan İslami fetihler yer almaktadır. Yapılan fütuhatlar sebebiyle hicri dördüncü yüzyıldan itibaren Cuhâ hikâyeleri Mısırda yayılmaya başlamakta olup ona ait hikâyelerde Mısırlıların yaşam tarzı ve mizaçları alay, şaka ve komedi çerçevesinde sunulmaktadır. Bu hikâyelerde yer alan Cuhâ, simgesel bir değerde olup Mısır kişiliğine sahiptir ve hem siyasî hem de sosyal meseleler üzerine eleştirilerde bulunmaktadır. İlaveten hikâyelerde Cuhâ Mısırlılara ait sözlerin, hikmetlerin, hayallerin, yaşantıların, sanatın, olay ve durumların hem bizzat yaşayanı hem de aktaranıdır. Özellikle hicri 656 yılında Bağdat'ın düşmesiyle birlikte pek çok hikâyeye hassaten siyasî eleştirilerin olduğu aptallık ve gafletle ilgili olanlar yayılmaya başlamıştır. Cuhâ hikâyelerinin altın çağını yaşadığı bu dönem Tolunoğulları, İhşidler, Fatımiler, Emeviler ve Memlükler'in Mısır'a hâkim olduğu zaman aralıklarını kapsamakta olup Cuhâ hikâyelerinin ilk merhalesini oluşturmaktadır. İkinci merhaleye ait örnekler ise hicri dokuzuncu yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmış olup tarihî olayların Cuhâ hikâyelerine dâhil edilmesini kapsar. Cuhâ hikâyelerinin Mısırda hızla yayılıp onun şöhretinin

arttığı dönem olan bu ikinci merhalede o insanî, siyasî ve sosyal bir simge olarak Arap dünyasına yayılır (en-Neccâr, 1978: 53-60).

Mısır halk edebiyatında ona ait kayıt altına alınmış halk hikâyeleri *Şevkî Hasan* tarafından yazılan *Nevâdir Cuhâ li'l-Etfâl*, *Mansûr 'Alî 'Arâbî* tarafından yazılan *Hikâyâtu Cuhâ ve'l-Himâr* ve *Kâmil Kiyânî* tarafından yazılan *Cuhâ ve'l-Bahlâ* adlı kitaplardan temin edilmektedir. Söz konusu halk hikâyelerinin Arapçadan Türkçeye yapılan özet çevirileri şu şekildedir:

3. (خذ أنت الدراهم): “Sende Al Paraları” olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (Hasan, 2016: 1-17):

Mısır Kâdı'sı bir gün çok hastalanır ve biraz dinlenip iyileşebilmek için işini şehrin hiç de adil olmayan kâtibine bırakır. Günlerden bir gün Cuhâ çarşıda dolanıp ev için gerekli şeyleri alırken bir adam arkasından gelip onun ensesine dalga geçerek sertçe vurur. Cuhâ adama kızgın kızgın bakarak “Bu ne?” dese de Adam “Pardon efendim. Ben sizi benimle arkadaşım arasında olan bir anlaşmada fiyatı yükselten dostum sandım” diye karşılık verir. Ama Cuhâ o adamın yakasını bırakmaz ve kolundan tutup kâdı'nın yanına götürür. Olanı biteni tek tek kâtibe anlatırken adam kâtip ile arkadaş olduğundan hiçbir şeyden korkmaz. Kâtip şikâyeti dinledikten sonra kararını açıklar ve adamın Cuhâ'ya bir kez daha aynı şekilde vurmasını söyler. Bunu üzerine Cuhâ bu karardan razı olmayınca kâtip ona “Mademki karardan memnun değilsin, o zaman sana nakit olarak on dirhem ödemesini ceza olarak veriyorum” der. Kâtip arkadaşına dönüp “Git ve ona on dirhemini getir” diyerek kaçmasına yardımcı olur. Sonra Cuhâ saatlerce boşu boşuna bekler ve sinirlenir. Ardından evraklarla meşgulmüş gibi görünen kâtibin yanına yaklaşıp ensesine sert bir şekilde vurur ve ona “Ey kâtip bey, şaşırma! Ben çok meşgulüm ve bekleyecek vaktim yok. Ben hakkımı aldım ve sen de adam ne zaman gelirse dirhemleri al” der.

4. (مرضاة الناس): “İnsanların Rızası” olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir ('Arâbî, 2000: 2):

Cuhâ bir gün oğluyla kasabaya giderken evladını eşeğe bindirir. Yolda çocuğun eşeğin üzerinde gittiğini görenlerden biri “Of bu zamana, bakın şu evlada nasıl da eşeğe binmiş ve fanî yaşlı babasını yürütüyor” diye söylenir. Bunun üzerine çocuk “Babacım sen binmek istemez misin? Beni zorda bırakma” der. Ardından babası eşeğe biner ve oğlu da iner. Cuhâ'nın eşek üzerinde iken oğlunun yayan gittiğini gören insanlardan biri de “Yazıklar olsun şu yaşlıya ki gücü kuvveti olduğu halde eşeğe binmiş ve zavallı çocuğu yürütüyor” diye söylenir. Akabinde baba oğlunu yanına bindirip

yolculuğa devam ettiğinde insanlardan bazıları da “Şu adama bakın ey ahali...Nasıl da ikisi birden zayıf eşeğin üzerine biniyor” şeklinde ayıplar. Bu söze kızan Cuhâ, hem kendisini hem de oğlunu eşekten indirir ve eşeğin yularını tutar bir vaziyette ikisi birden hayvanın önünden yürümeye başlar. Bunu gören bazıları da “Allah Allah, şu ikisi eşeği serbest bırakmış ve onlar da yayan yürüyorlar” diyerek şaşkınlığını belirtir. Bunun üzerine eşeği kucağına alıp yürüdüğünde insanlar gülmeye başlar. Hikâyenin sonunda da Cuhâ onlara “Ya cemaat, kim Allah’ın yaratmış olduğu dilinden hayır söz çıkarırsa, maşallah ona” der.

5. (الأناي) ve (شراء اللحم): “Bencil” ve “Et Satın Alma” olarak Türkçeye çevrilen birbirinin devamı mahiyetinde olan bu iki hikâye Cuhâ’nın arkadaşı Ebû ‘Asfûr’un evinde düzenlenen bir mecliste anlatılır. Cuhâ’ya mâl edilen bu hikâyelerin özet çevirisi şu şekildedir (Kiylânî, 2012:5-6):

Ebû ‘Asfûr, Cuhâ’ya yolculuklarının birinde herkesin bencilliği, cimriliği ve tembelliği ile bildiği arkadaşları Ebû Murra ile karşılaştığını söyler. Ebû Murra tuhaf ve garip yaradılışlı bir insan olup çok cimridir. Bu yüzden ne malını ne de mülkünü söylenmeden ya da nefret etmeden insanlara sadaka ya da zekât olarak veremez. Malında, gücünde, yardımında yani her şeyde cimri olup her yaptığı şeyde cimriliği izhar olur. Yolculuklarının birinde Ebû ‘Asfûr, Ebû Murra’dan çarşıya gidip kendileri için et almasını ister. Ama bu isteği “Ben senin dediğin yolu bilmiyorum ve o dediğini almaktan ya da satmaktan acizim” denilerek reddedilir. Bu sözü sebebiyle ona olan sinirini saklayan ve kızgınlığını gizleyen Ebû ‘Asfûr tek başına çarşıya gidip eti alır ve arkadaşının yanına döner. Ondan kalkıp eti pişirmesini istediğinde de arkadaşı “Ben böyle bir eti pişirmeyi bilmiyorum” demesi üzerine onu ikna etmekte aciz kalır ve kalkıp kendisi pişirir.

6. (جحا والبيغاء): “Cuhâ ve Papağan” olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (Hasan, 2016: 95- 109):

Günlerden bir gün Cuhâ pazara gider ve orada bir adamın, etrafına toplanan insanlara elinde tuttuğu küçük bir kuşu satmak için tanıttığını görür. İnsanların bu kuşu satın alabilmek için fiyatı arttırdıklarına ve sahibinin de buna mukabil daha fazla para istediğine şahitlik eder. Sonunda içlerinden birisi kuşu otuz dinar karşılığında satın alır ve Cuhâ dehşete kapılarak “Aman Allah’ım, bu küçük kıymetsiz kuş için bu ne kadar büyük bir miktar” der. Evine döndüğünde karısı onda bir tuhaflık olduğunu sezer ve o da başından geçenleri eşine anlatır. Eşi de “Bu insanlara ne olmuş böyle” diyerek şaşkınlığını gizleyemez. Ertesi gün Cuhâ büyük bir miktar kazanma umudu ile horozunu yanına alıp pazara gider. Pazarda horozunu eline alıp

insanlara tanıtmaya başlar ve pazarlık bir dinardan başlayıp on beş dinara kadar ulaşır. Daha fazla para kazanma umuduyla Cuhâ insanlara “Hadi ama bu horoz ve daha çok eder dese de” insanlar “On beş dinardan fazla etmez, hadi onu sat arık” derler. Cuhâ kızgınlıkla “Dün el kadar renkli bir kuşu otuz dinara aldığınızı gördüm. Bu horoz nasıl fazla etmez” diyerek sitem eder. İnsanlar “O ayrı bu ayrı” dese de Cuhâ “O küçük bu ise büyük bir kuş ve otuzdan fazla eder” diyerek itiraz eder. İnsanlar “Senin o küçük kuş dediğin papağandır” dediğinde ise “Kuş değil mi? Ne faydası var?” diye çıkışır. İnsanlar “O insan gibi konuşur” dediğinde de horozuna bakıp “O konuşuyorsa bu da ku ku ku diye ezan okur” der.

Libya Halk Edebiyatında Cuhâ

Libya halk edebiyatında fıkra, kıssa, hikâye, nükte ve atasözlerinin en bariz şahsiyeti Cuhâ olup Libyâ lehçesinde adı Cahî (ججى) şeklinde telaffuz edilir. Şefkatli bir baba, vefalı bir eş ve gayretli bir aile reisi olan Cuhâ, yaşını başını almış olgun bir kişi ve alaycı eleştirileri ile ünlü arif bir bilgedir. Libya halk edebiyatının ve kültürünün nakledicisi olan bu kişi yer yer kendisine atfedilen efsane ve olağanüstü olaylarla fantastik bir mahiyete bürünmektedir. Buna örnek olarak onun Cengiz Han ve Timurlenk ile olan kıssaları verilebilir. Bu kıssaların hayal ürünü olmasının sebepleri arasında Cuhâ on dokuz yaşındayken Cengiz Hanın ölmüş olması ve Cuhâ öldükten sonra Timurlenk’in doğmuş olması yer alır. Libya halk edebiyatında atasözlerinde de kendisine yer edinen Cuhâ, dönemin olaylarını, şahıslarını ve tarihini hikmetli sözlerle hayal perdesinden sunar. Buna örnek olarak Türkçeye “Kim Büyük? Cuhâ mı? Babası mı?” olarak çevrilen “أين أكبر؟ ججى” atasözü yaşlı ve tecrübe sahibi insanlara hürmet etmenin gerekliliğini vurgulamak için kullanılır. Aynı şekilde Türkçeye “Cuhâ’nın oflamasından beter” şeklinde çevrilen “افتك ججى من قولة حى” atasözü de bir kişinin sıkıntılı bir süreci atlatması ve rahata kavuşması sebebiyle söylenen bir sözdür (el-Mısrâtî, 1985: 79-87).

Libya halk hikâyelerine konu olan Cuhâ, hikâyelerde dönem şartları gereği bilinmesi imkânsız gibi görünen soruları yanıtlayan, soru-cevap üslûbunu kullanarak kıssasının naklini gerçekleştiren, sultanların ve âlimlerin meclislerinde konuk olup kelime oyunları sergileyen, medreselerde ders halkaları kurup insanları eğiten ve rüyaları yorumlayan bir kişi olarak sergilenir. Ona ait kayıt altına alınmış halk hikâyeleri Libyalı ‘*Alî Mustafâ el- Mısrâtî* tarafından yazılan *Cuhâ fi Libyâ Dirâse fi'l-Edebi'sh-Sha'bi* adlı kitaptan temin edilmektedir. Söz konusu halk hikâyelerinin Arapçadan Türkçeye yapılan özet çevirileri şu şekildedir:

7. (جحا واليهودي): "Cuhâ ve Yahudi" olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Mısrâtî, 1985: 123-128):

Bir gün Cuhâ kendisini şımartmak ve dinlenebilmek için Yahudi'nin birini işçi olarak kiralar. Yahudi ona bir şart koşarak bir yıl boyunca kendisini işçi olarak kiralaması koşuluyla onunla çalışabileceğini ve buna mukabil de yılın sonunda ona deri yapımının sırrını açıklayacağını söyler. O bu ecnebi âdeti karşısında şaşırıp aklını yitirir ve deliye döndüğünden kendisine Zermellû "زُرمَلُو" lakabını takar. Yahudi ona "Yürü ey deliye dönmüş Cuhâ, benim istediğim senin delirmen" der. Süreç içinde Cuhâ'nın kendisine yardımcı olması için aldığı Yahudi ona iş buyurmaya ve koyunları otlattırmaya başlar. Bir yıl böyle geçer ve yılın bitmesine az bir zaman kala onun akli yavaş yavaş başına gelir ve Yahudi'den nefret etse de derinin sırrını alabilmek için onun hilelerine tahammül eder. Günlerden bir gün Yahudi ondan bütün ineklerini kesmesini ve toprağa gömmesini ister ve o da denileni yapar. Bir boğası hariç tüm inek ve koyunlarını katledip zarara uğrar. Bu olayın ardından Yahudi bir düğüne katılacağını ve geceyi orada eğlence yaparak geçireceğini Cuhâ'ya bildirir. "Sakın kafanı bu kapıdan ayırma" diyerek emrini verir ve düğüne gider. Bunun üzerine Cuhâ gece olunca evin bütün kapılarının sürgülerini söküp kapıları açar ve arkadaşının evine kafasında sürgüleri taşır bir halde gider. Yolda da kendi kendisine "İşte başım işte kapının sürgüsü" diyerek mırıldanır. Yahudi düğünden döndüğünde de eşeği, katırı, çocukları ve yaşlı annesinden başka kimseyi evde bulamadığından evinin hırsızlar tarafından talan edildiğini anlar. Hemen Cuhâ'nın yanına gidip ona yalvarmaya ve medet dilenmeye başlasa da derinin sırrını vermesi ve ülkeyi terk etmesi istenir. Yahudi bu istekleri kabul eder ve Cuhâ ona gidebilmesi için bir eşek ve yolluk olarak da zeytinyağı ile biraz da tereyağı verir.

8. (أما...وأما...وأما): "Ya...ve ya...ve ya" olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Mısrâtî, 1985: 139-140):

Cuhâ'ya bir gün bir ata üç yıl içerisinde okuma ve yazma öğretmesi emredilir ve öğretilmediği takdirde de cezalardan ceza beğenmesi bildirilir. Ama öğretebilirse de dilediğini ödül olarak alacağı ilan edilir. O insanların onun hakkında olumsuz konuşmasına ve delirdi demelerine aldırmaz etmeden bu emri bir şartla kabul eder. O da insanların ona "Ya...ve ya...ve ya" ile başlayan üç cümleyi kullanmasına izin vermeleridir. Bunlar sırasıyla "Ya Cuhâ arkadaşının yanına gidecek ve dinlenecek", "Ya atı infak edecek" ve "Ya ülkeyi ve hayatı terk edecek" şeklindedir. Cuhâ, sadece bu şartlar

altında ata hem okuma hem de yazma öğretebileceğini ve aksinin mümkün olmayacağını söyler.

9. (دفاع): “Savunma” olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Mısrâtî, 1985: 154-155):

Cuhâ'nın odalarının sayısını bile tam olarak bilemediği kocaman bir evi vardır. Bir gün komşusu ondan evinin bir odasını kendisine satmasını istese de Cuhâ ne kadar zengin olursa olsun evini satıp satmama konusunda özgür olduğunu düşündüğünden komşusunun bu isteğini geri çevirir. Hatta şer 'en sahip olduğu bu eve komşusunun nasıl göz diktiğini düşünüp kızmaya başlar. Komşusu ise odayı almaya niyetli olduğundan çok süslü ve gösterişli bir koyunu pazara çıkarıp açık arttırma ile satar. Önce elli, sonra yüz ve en son da ikiz yüz lirayı ev için teklif etse de Cuhâ bu parayı az bulup kabul etmez. Ama komşusunun iyi niyeti ve güzel davranışları çerçevesinde ona sunduğu çay ve kahveyi içtikten sonra yumuşamaya başlar ve beş yüz lira karşılığında evinin bir odasını satabileceğini söyler. Onun bu isteğini akıl ve mantık dışı bulan komşusu hemen mahkemeye şikâyete gider. Kendisini mahkemede kâdî'nın önünde bulan Cuhâ ise aklının yerinde olduğunu ona sorulan sorulara verdiği isabetli cevaplarla ispatlar ve davayı kazanır.

10. (دفع وقبض): “Ödeme ve Teslim Alma” olarak Türkçeye çevrilen bu hikâyenin özet çevirisi şu şekildedir (el-Mısrâtî, 1985: 156-157):

Cuhâ'nın arkadaşı ile beraber ortaklaşa sahip olduğu bir evi vardır ve bir gün arkadaşı kendi hissesini satıp bu ortaklığı bitirmek ister. Bunun üzerine Cuhâ arkadaşının hissesini nasıl satın alabileceğini düşünmeye başlar ve ondan düşünmek için beş gün mühlet ister. Ardından kendi hissesini elli dinara satar ve arkadaşının hissesini ondan yetmiş dinara satın alır. Arkadaşları onun bu saflığını ve gafil avlanmasını duyar duymaz ona “Yarı hisseni elliye satıp ortağının hissesini yetmiş satın almanın faydası ne” diye sorarlar. O da arkadaşlarına “Bu hareketimin amacı ödeme ve teslim almaktır” der.

Libya halk edebiyatında Cuhâ konulu halk şiirleri ve bunları yazan halk şairleri de bulunmaktadır. Hem aruz vezni ile hem de serbest vezin ile yazılan bu şiirler onu resmetmeye, sıfatlarını anlatmaya, kişiliğini tahkik etmeye ve en bariz hüviyetini açıklamaya dayanmaktadır. Bu şairler arasında Ahmed eş-Şârif (ö.2022، أحمد الشارف) ve Ahmed Kunâbe (ö.1968، أحمد قنابة) ön planda yer almaktadır (Cem'iyetu'l-İhyâ' ve't-Tecdîd, 2022; Bivâbetu'l-Vasat, 2020). Buna örnek olarak şair Ahmed Kunâbe'ye ait (أين جحاً) adlı şiiri ve Türkçeye tercümesi verilebilmektedir (el-Mısrâtî, 1985: 183-184):

أين جحا؟

قد سمعنا عن جحا ما أترحا *** سمعنا عن جحا ما أفرحا
هل جحا كان جميلًا مرحًا *** أم جحا كان دميمًا وقحًا؟
صح قل لي عنه ما تعرفه *** لست أدري أي شيء عن جحا
كلنا سمع إلى نكته *** أينما أمسى وأنى أصبحا
كان نصح الناس من ديدنه *** أي إنسان به ما انتصحا
إنما مسماره إن دقة *** في دهاء كان هما مترحا
إننى في حيرة من أمره *** لم أجد ما قيل عنه وضحا
هل أتى الدنيا جحا فيمن أتى *** أم جحا من وهمنا ما برحا؟
فحديث الناس عنه مسرف *** حين شادوا لجاهم مسرحا
وحديث الناس عند مطرف *** حين قالوا عنه كان الجيجحا
حسبنا أن أفانين جحا *** جعلته الدهر أن يمتدحا

Cuhâ Nerede?

Cuhâ hakkında ne üzücü şeyler duyduk, hakkında ne sevindirici şeyler de duyduk

Acaba Cuhâ neşeli, güzel biri miydi? Yoksa çirkin ve terbiyesiz miydi?

Onunla ilgili bildiğini söyle bana, bilmem Cuhâ hakkında hiçbir şey

Hepimiz dinledik onun fıkralarını, nerede akşam ve sabah olduysa

İnsanlara nasihat etmekte onun alışkanlığı, ama kimse bu nasihatten faydalanmazdı

Hikâyesini anlattığında bile, kurnazlıkta hem kendine dert hem neşe bulurdu

Ben hayret ederim onun işine, bulamadım söylenmiş net bir şey onunla ilgili

Acaba bu dünyaya gerçekten gelmiş biri miydi Cuhâ, yoksa sadece hayal gücümüzün ürünü müydü?

İnsanların onunla ilgili söyledikleri çok abartılı, hatta onun adına tiyatrolar bile kurdular

Ve bazıları ise onunla alay etti, "Cuhâ mı o sadece bir gevezeydi" dediler

Bize göre Cuhâ'nın türlü halleri, onu çağlar boyunca övülmeye değer kıldı

Hikâye Analizleri

Yukarıda özet çevirileri verilen Cuhâ hikâyelerinin sembolik/ kültürel anlam, toplumsal mesaj ve günümüz işlevleri çerçevesindeki ayrıntılı analizleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Hikâye	Sembolik/Kültürel Anlam	Toplumsal Mesaj	Günümüzdeki İşlevi
Cuhâ Eşğini Satıyor	Algı yönetimi, değerlerin fark edilmemesi	Sahip olduklarımızın kıymetini dış etkilerle fark	Reklam ve pazarlama eleştirisi

Hikâye	Sembolik/Kültürel Anlam	Toplumsal Mesaj	Günümüzdeki İşlevi
Kötünün de Kötüsü	Direnış, umut, mizah	Adaletsizliğe karşı zekâ ile direnmek mümkündür	Sosyal adaletsizliklere karşı mizahi direniş
Sende Al Paraları	Adaletin çöküşü, kişisel çözüm	Sistemde hak aranmazsa birey kendi yolunu bulur	Hukuk sistemine eleştiri, bireysel tepki
İnsanların Rızası	Toplum baskısı, onay ihtiyacı	Herkesi memnun etmek imkânsızdır	Sosyal medyada onay arayışına eleştiri
Bencil ve Et Satın Alma	Bencilik, paylaşım eksikliği	Cimrilik dostluğu bozar	Tüketim toplumu ve bencil bireylere eleştiri
Cuhâ ve Papağan	Gösteriş, işlevsellik	Gösterişli olan her zaman değerli değildir	Biçimciliğe ve yüzeysel değerlere karşı eleştiri
Cuhâ ve Yahudi	Kültürel sömürü, safça güven	Her bilgiye sorgusuz inanmak zararlıdır	Fikri sömürülere karşı uyanıklık
Ya... ve ya... ve ya	İmkânsız görevlerden kaçış yolları	Dayatılan saçma görevlerden kurtulmanın yolları bulunur	Bürokrasi ve mantıksız iş yüküne mizahi bakış
Savunma	Mahremiyet, sınırlar	Haklarımızı bilmek bizi korur	Kişisel alan ve sınırların korunması
Ödeme ve Teslim Alma	Sahtekârlık, hileli ortaklık	Kurnazlık her zaman işe yaramaz	Ticarette akılcı davranmanın önemi

Tablo 1: Cuhâ Hikâyelerinin Analizi**Cuhâ ve Nasrettin Hoca Hikâyelerinin Karşılaştırması**

İlk kez Richard M. Dorson tarafından yapılan folklor teorisi ayırımında ilk sırada yer alan karşılaştırmalı folklor teorisi benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaya dayanan, halkların ortak yön, eğilim ve kültürlerini irdeleyebildiği gibi ayrılıklarına da değinen teoridir (Dorson, 1972: 1; Propp, 2009: 19). Çalışmanın bu kısmında karşılaştırmalı folklor teorisiyle Cuhâ ve Nasrettin Hoca arasında benzerlikler analizi, farklılıklar analizi, kültürel etki analizi ve tarihsel gelişim karşılaştırması yapılması hedeflenmektedir. İlaveten, Barthes ve Bitoun tarafından dil dışı semiyotik unsurlar arasında değerlendirilen kültürel simgelerin ve kodların her iki millet arasında mukayesesinin yapılması da amaçlanmaktadır (Barthes, 2005: 44-46; Bitoun, 2006: 111). Wulf'un kültürel antropolojik bağlam ve kimlik inşası kapsamında öteki olarak tanımlanabilecek olan Arap kültürünün Türk kültürü ile karşılaştırmalı bir perspektif ile analiz edilmesi de gerçekleşmektedir (Wulf, 2015: 136). Folklorun doğası gereği mitolojiden beslenmesi ve ortak evrensel konuları işlemesi de ele alınmaktadır (Propp, 1997: 3).

Bu doğrultuda Cuhâ, mizahın hikâyeleşmiş ve teatral boyutunu temsil ederken, Nasreddin Hoca, özlü sözler, kısa diyaloglar ve fıkra formuyla didaktik mizahın simgesidir ve her ikisi de toplumun aynasıdır. Cuhâ ve Nasrettin Hoca'nın benzerlikler analizi, farklılıklar analizi, kültürel etki analizi ve tarihsel gelişim karşılaştırmasını ele alan tablolar aşağıdaki yer almaktadır:

Alan	Benzerlik Açıklaması
Karakter Özellikleri	Her iki karakter de kurnaz, halktan biri ve muzip bir kişiliğe sahip olup toplumdaki adaletsizliklere, saçmalıklara zekice ve alaycı bir şekilde tepki vermektedirler
Hikâye Kurgusu	Olaylar genellikle günlük hayatın sıradan sorunları (geçim derdi, adaletsizlik, komşuluk, eş ilişkileri vb.) üzerinden gelişmekte olup hikâyelerin sonu şaşırtıcı, düşündürücü ve genellikle ironik bir durumla sonlanmaktadır.
Halkı Güldürme ve Düşündürme	Mizah dili, her iki figürde de "gülerek ders verme" yöntemiyle çalışır. Özellikle toplumun zaafı, adalet sistemi, mantık hataları alay konusu yapılır.
Eş ve Komşu Figürleri	Hem Cuhâ'nın hem Nasreddin Hoca'nın hikâyelerinde sıkça onların eşleri, komşuları veya halkla olan etkileşimleri ön plana çıkar ve toplumsal eleştiriler yapılır.

Tablo 2: Benzerlikler Analizi

Alan	Cuhâ Hikâyeleri	Nasreddin Hoca Fıkraları
Dramatik Derinlik	Yer yer dramatik olaylara (açlık, dolandırılma, şiddet) daha fazla yer verilir ve uzun anlatımlarda karakterin çaresizliği belirginleştirilir	Daha kısa, vurucu ve doğrudan anlatımlar yer alır ve genellikle komik sona çabucak ulaşılır.
Zaman ve Mekân	Cuhâ hikâyelerinde zaman daha çok Abbâsî dönemleridir ve mekânlar da genellikle şehir ya da çarşıdır.	Anadolu taşrası, köy hayatı, kadı mahkemesi, cami gibi ortamlarda geçer.
Toplumsal Eleştiri Dili	Sert mizah, hatta zaman zaman hiciv içeren bir dil kullanılır ve bireyler doğrudan eleştirilir.	Mizah yumuşaktır ve toplumsal eleştiri daha dolaylı, sembolik ya da mecazlıdır.
Kahramanın Konumu	Cuhâ bazen saf bazen aldatılan bir kahramandır.	Hoca çoğunlukla haklı çıkan, son sözü söyleyen ve öğreten bir figürdür.
Diyalog Yoğunluğu	Cuhâ hikâyeleri daha fazla diyalog ve detay içermektedir.	Nasreddin Hoca fıkraları genelde tek sahnede geçtiğinden kısa ve özür.

Tablo 3: Farklılıklar Analizi

Alan	Cuhâ	Nasreddin Hoca
Coğrafi Yayılım	Arap coğrafyasında özellikle Mısır, Irak, Suriye gibi ülkelerde yaygındır.	Anadolu'da doğmuş, ama Balkanlar, Orta Asya ve Arap ülkelerinde de tanınmıştır.
Dil ve Anlatım	Arap halk hikâyeciliği içinde ağırlıklı yer tutan ve sözlü kültürde yer alan uzun ve yalın anlatılardır.	Türk halk fıkralarının mihenk taşı olup özlü sözleri ve atasözleriyle halk belleğine yerleşmiştir.
Temsil Ettiği Tip	Mazlum, kurnaz, vatandaş, yoksul ve çıkarları için mücadele eden kişidir.	Bilge, ince zekâlı, topluma yön gösteren halk filozofudur.
Eleştirinin Hedefi	Toplumun farklı kesimleri, yöneticiler, adalet sistemi, komşular ve eşler.	Genellikle bireylerin ahmaklığı, bencilliği ve sistemin mantıksızlığı.

Tablo 4: Kültürel Etki Analizi

Alan	Cuhâ	Nasreddin Hoca
Tarihi Köken	Miladi 8. ve 9. Yüzyıllar arasında Abbâsiler döneminde yaşamış bir figür.	13. yüzyılda Anadolu'da Akşehir ve çevresinde yaşamış bir kişi.
Yayımla Biçimi	Önce Arap halk edebiyatında sözlü gelenekte görülür ve ardından yazılı kitaplarda yer alır.	Sözlü kültürden yazılı halk edebiyatına geçmiş ve fıkralarla yaşatılmıştır.
İfade Biçimi	Hikâye şeklinde, çok karakterli ve olay örgüsü olan anlatılar.	Genellikle fıkra formunda, kısa ve az karakterlidir.
Anlatı Türü	Masal, kıssa ve hikâye formatında daha uzun anlatılar.	Fıkra ve atasözü gibi kısa anlatı geleneği.

Tablo 5: Tarihsel Gelişim Karşılaştırması**Bulgular:**

Bu çalışmada Cuhâ hikâyeleri nitel veri çözümlemesi kapsamında dört ana tema çerçevesinde analiz edilmektedir. Bunlar arasında karakter özellikleri, sosyal işlevler, kültürel değerler ve anlatım teknikleri yer almaktadır. Her bir tema, ilgili hikâyelerdeki örnek olaylar ve anlatılar üzerinden yapılandırılmakta olup söz konusu sınıflandırılma aşağıdaki gibidir:

1. Karakter Özellikleri: Cuhâ'nın hikâyelerde öne çıkan kişilik özellikleri, mizahi yönünün ötesinde, onun düşünce tarzı ve sosyal kimliğiyle bütünlük oluşturmaktadır. Bu özellikler arasında şunlar yer almaktadır:

- Pes Etmeyen Karakter: Zorluklar karşısında yılmadan çözüm üretir ve fakirliğe rağmen yeni fikirlerle para kazanır. Bunun en bariz örneği I.

hikâyede görülmektedir. Zira o fakir bir hayat yaşarken aklına gelen bir fikir sayesinde küplere su doldurup satmaya başlamış ve para kazanmıştır.

- İnatçı ve Kararlı: Bunun en belirgin örneği I. hikâyede görülmektedir. Karısıyla istişare eden Cuhâ, istişare sonucu istediği gibi çıkmayınca karısının onayı olmadan eşeğini çarşıya götürüp satmıştır.

- Naiflik / Ahmaklık: Buna örnek olarak I. hikâyede onun kendi eşeğini tekrar satın alarak kandırılması ve parasının iadesi için satıcının yanına gittiğinde satıcının onu iade ücreti masrafı ile dolandırması verilebilir.

- Yoksul ve Alt Sınıftan Biri: Kışın ısınmak için soba yerine kandil kullanan, geçim sıkıntısı çeken biri olarak sunulur. Buna örnek olarak II. hikâyede onun ve hanımının yaşadığı zorlu hayat koşulları uzun tasvirlerle izah edilir. Öyle ki soğuk kış gecelerinde evinde hanımı ile mahsur kalan Cuhâ'nın ısınmak için bir sobası yoktur ve küçük bir lambanın kıvılcımı ile ısınmaya çalışmaktadır.

- Zekâ ve Kıvraklık: Kaybettiği bir iddiayı ironik şekilde tersine çevirerek zekâsını sergiler. Buna örnek olarak II. hikâyenin sonu verilebilmektedir. Bu hikâyede soğukta bahçesinde yatabileceği yönünde arkadaşları ile girdiği iddiada evinin içerisinde mevcut bir kandil ile ısındığı gerekçesi ile iddiayı kaybeden Cuhâ aynı kandil ısısı ile arkadaşlarına tavuk pişirmeyi teklif etmektedir.

- Adalet Arayışı: Cuhâ hikâyelerinde kısasa kısas yaparak adaleti sağlayan bir kişi olarak sunulmaktadır. Buna örnek olarak III. hikâyede onun kâtibin ensesine vurarak kendi yönteminde hakkını alması ve toplumdaki adaletsizliği eleştirmesi işlenmektedir.

- Toplumun Değerlerine Aykırı Akıl Yürütme: Cuhâ, kendi ölçülerine göre mantıklı düşünen ama aynı zamanda toplumun mantığını kavrayamayan bir figür olarak yer almaktadır. Buna örnek olarak VI. hikâyede pazarda papağanın yüksek fiyata satıldığını görmesi üzerine ertesi gün kendi horozunu aynı fiyata satarak kazanç elde etmeye çalışması verilebilir. Ayrıca, onun ısrarcı ve inatçı yönü de bulunmaktadır. Horozun papağandan büyük olduğunu savunarak değerini artırmaya çalışması, onun kendi bakış açısından kolay kolay vazgeçmediğini göstermektedir.

- Kurnazlık: Yahudi tüccarın tuzağını kendi yöntemiyle boşa çıkarır. Bunun en belirgin örneği VII. hikâyede görülmekte olup Cuhâ, Yahudi'nin "Başını kapıdan ayırma" emrini kapının bütün sürgüsünü söküp başında

taşması ile yerine getirir ve evi terk eder. Kapıları açık olan evin hırsızlar tarafından talan edilmesi ile de Yahudi'ye istediği dersi verir.

- Mizahi Mantık: Ekonomik zarara rağmen kişisel tatminini öne çıkarır ve okuyucuya onun saçma ama kendi içerisinde tutarlı mantığı sunulur. Buna örnek olarak X. hikâyede kendi hissesini elli dinara satıp aynı hisseyi arkadaşından yetmiş dinara alması verilmektedir.

2. Sosyal İşlevler: Hikâyeler, sadece gülmece değil, toplumsal eleştiri ve öğretici içerikler de barındırır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Toplumsal Eleştiri: Cuhâ, tüketim çılgınlığını papağan-horoz hikâyesi ile eleştirirken toplumsal adaletsizliği kâtime tokat attığı hikâye ile hicveder.

- Öğüt Verme: IV. hikâyede o sadece oğlunu eşeğe bindirdiğinde ya da bir tek kendisi bindiğinde insanlar bu duruma tepki göstermektedir. Onun çözüm önerisi olarak sunduğu diğer seçenekler olan her ikisinin eşeğe binmesi ya da onun eşeği kucağında taşması da ya eleştiri unsuru olmaktadır ya da alay konusu olabilmektedir. Bu sebeple Cuhâ insanlara sitem edip işlerine karışmamaları gerektiğini söyleyerek okuyucuya da her kafadan çıkan sese itibar etmemesi gerektiğini öğütler ve "Herkesi memnun edemezsin" temasını işler.

- Cimrilik Eleştirisi: Buna örnek olarak V. hikâyede zikredilen Ebû Murra (أبو مُرَّة) ve sahip olduğu pintilik ve bencillik özellikleri verilebilmektedir. Öyle ki Ebû Murra'nın ismi bile Arapça sözlükte "Yemesi hoş olmayan, acı veren ve acı" anlamına gelen bir kelime olan (مُرَّة)'dan seçilmektedir.

- Adalet ve Kıyas: Kendince adalet sağlayan bir karakter olmasıyla sosyal dengeyi hicveder.

- İmkânsız Taleplerin Eleştirisi: Ata okuma yazma öğretme gibi absürt emirleri, başka bir absürtlükle geri çevirir. Buna örnek olarak VIII. hikâye verilebilir; zira burada Cuha'dan üç yıl içinde ata okuma ve yazma öğretmesi istenir. O da mümkün olmayan bir şart ortaya atar ve istenilen şeyi yapmaktan içtinap eder.

3. Kültürel Değerler: Cuhâ hikâyeleri, Arap kültürünün farklı dönemlerine ve sosyal sınıflarına ait değerleri yansıtır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Halktan Biri: Cuhâ genellikle sıradan halkın temsilcisidir, halkın diliyle konuşur, onların sorunlarına hitap eder.
  - Mülkiyet ve Sahiplik: Ortak ev hikâyesinde olduğu gibi bireysel mülkiyete ve sahip olma arzusuna dair kültürel anlayışa göndermeler içerir.
  - Arap Toplumunda Mizahın Rolü: Yahudi tüccarın aldatmacasını çözmeye gibi durumlarla kültürel önyargı ve zekâ yarışı işlenir.
  - Toplumsal Değerler Üzerine Hiciv: Cimrilik, gereksiz gösteriş ve şekilcilik gibi konular alaycı bir dille işlenir.
4. Anlatım Teknikleri: Cuhâ anlatıları belirli kalıplara ve geleneksel tekniklere dayanır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:
- Diyalog Ağırlıklı Anlatım: Karakterler arası konuşmalar olayları yönlendirir ve hikâye akışı sağlanır. Bunun en bariz örneği II. hikâyede görülmektedir. Cuhâ, karısı Fâtıma ve iki komşusu arasında geçen diyaloglar ile hikâyenin ilerlemesi sağlanarak dinleyicinin dikkati çekilir.
  - Zaman ve Mekânın Belirsizliği: Hikâyelerde zaman çoğunlukla belirsiz, mekân ise semboliktir ve Harun Reşid zamanı gibi alegorik zamanlamalar kullanılır. Zaman, mekân, kişiler kadrosu ve olayların ayrıntısız bir şekilde sunulmasının sebepleri arasında da temanın evrensel hale getirilip genel geçer kılınmak istenmesi yer almaktadır. Örneğin I. hikâyede zaman halife Harun Reşid zamanı iken mekân herhangi bir şehir ya da çarşı olabilmektedir. Kişiler kadrosunda da Cuhâ, hanımı Fâtıma ve satıcı bulunur. Olaylar ise ya onun yeni bir fikir üretmesi ya da eşeğini satması ile ilgili olabilmektedir.
  - Mübalağa ve Abartı: IX. hikâyede Cuhâ'nın odalarının sayısını bile bilmediği bir evi vardır ve onun bir odasını satmak için beş yüz lira gibi astronomik bir ücret istemektedir.
  - İroni ve Ters Köşe: Papağanın konuşmasına karşılık horozun "ezan okuması", ya da kendi hissesini pahalıya alması gibi durumlarla anlatıya mizahi boyut kazandırılır.
  - Evrensellik-Yerellik İlişkisi: Cuhâ Libya'da sadece halk hikâyelerinde değil, halk şiirlerinde de yer bulur.

Sonuç

Arap folklor çalışmaları kapsamındaki en bariz halk karakteri olan Cuhâ'ya ait halk hikâyelerinin derlenmesini amaçlayan bu çalışmada

Lübnan, Mısır ve Libya halk edebiyatında ona atfedilen on hikâye derlenmiştir. Söz konusu hikâyeler makalenin sayfa sınırlılıkları ve telif hakları sebebiyle Türkçeden Arapçaya özet çevirisi yapılarak aktarılmış ve analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde onun sadece güldürü unsuru taşıyan bir karakter olmadığı aynı zamanda sosyal eleştiriler sunan, kültürel değerleri yansıtan ve bireysel düşünce yapısıyla toplumun kalıplaşmış mantığına karşı durabilen çok yönlü bir figür olduğu ortaya konulmuştur. İlâveten karakter özellikleri açısından Cuhâ, naif, zeki, alaycı ve öğretici yönleriyle halkın temsilcisi iken sosyal işlevleri bakımından, adaletsizlik, cimrilik, şekilcilik gibi olguları hicvedip açık ya da örtük mesajlar veren bir şahsiyettir. Kültürel değerler bağlamında ise Arap toplumlarına özgü ekonomik, ahlaki ve inanç temelli kodları barındırır. Anlatım teknikleri açısından da abartı, ironi, diyalog gibi unsurlarla zenginleştirilmiş, geleneksel halk anlatılarına sadık bir yapı sergiler. Bütün bu yönleri ile Cuhâ hikâyeleri mizahi bir anlatı aracılığıyla birey-toplum ilişkisini, akılcı bakış açısını ve kültürel mirası işleyen çok katmanlı anlatılardır.

Öte yandan çalışma sınırlılıklar barındırmakta olup bunlar arasında incelenen hikâyelerin üç ülke ile sınırlı tutulması, Cuhâ'nın Türk halk edebiyatı figürlerinden sadece Nasrettin Hoca ile karşılaştırılması ve yalnızca yazılı metinlere yer verilerek sözlü anlatıların çalışmaya dâhil edilmemesi yer almaktadır. Gelecek araştırmalar için başlangıç sayılabilecek bu çalışma ile Cuhâ hikâyelerinin farklı ülkelerdeki varyantlarının daha geniş ve kapsamlı bir çalışma ile karşılaştırılarak ortak ve farklı kültürel kodların ortaya konulması umut edilmektedir. İlâveten Cuhâ hikâyeleri, değerler eğitimi ve karakter gelişimi alanında eğitsel materyal olarak kullanılabileceğinden çocuk edebiyatının gelişimine pratik uygulamalar kapsamında katkı sağlayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- 'ARÂBÎ, Mansûr 'Alî (2000), *Hikâyâtü Cuhâ ve'l-Himâr ve Hikâyât Uhrâ*, Al Faluna, Mısır.
- ALŞİBLÎ, İbrahim ve KADDUM, Mahmud (2022). "Arap ve Türk Edebiyatı Arasında (Nasreddin Hoca) Cuha Karşılaştırmalı Bir Edebi Çalışma", *Darulfunun İlahiyat*, 33.1, 43-61.
- ALTINKAYA DUMAN, Aliye (2023), *Kültürlerarası Çeviri ve Mizah Bağlamında Çin Kültüründe Nasreddin Hoca*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- ARICI, Ali Fuat (2018), "Eğitsel Yönleriyle Nasreddin Hoca Fıkraları: Bir İçerik Analizi", *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20.3, 602-621.
- AVADALLAH, Abdulaziz ve UYLAŞ, Sait (2010), "Fıkra Türünün Arap ve Türk Edebiyatlarındaki Yeri", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 42, 147-174.
- BARTHES, Roland (2005), *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet RİFAT ve Sema RİFAT, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- BITOUN, Catherine (2006), "Semiotics, as a Tool to Understand and Take Action", *The Marketing Review*, 6.2, 111-121.
- CEVEYDÎ, Derviş (2019), *Nevâdiru'l-Cuhâ'l-Kubrâ*, Beyrut, Ed-Dâru'l-Numûzeciyye.
- CİBAVÎ, Muhammed (2019), *Türk ve Arap Toplumlarında Siyasi, Edebi ve Kültürel Bir Figür Olarak Nasreddin Hoca*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- CORRAO, Maria (2010), "Cuhâ ve Kıssatuhu Elletî lâ Tentehî: Zuhûru Edilletin Cedidetin 'alâ İntişâri Nevâdiri Cuhâ", Çev. Nu'mân Muhammed Sâlih EL MÜSEVÎ, *es-Sekafetu's-Şa'biyye*, 8, 58-67.
- DÂVUD, Fettûh (2020), "Cuhâ: Beyne'l-Vakı'î't-Târîhî ve İstilhâmî'r-Remz", (28.08.2025), Erişim Adresi: https://www.academia.edu/94220276/جاء_بين_الواقِع_التاريخي_واستلهام_الرمز
- DORSON, RICHARD M. (1972), *Folklore and Folklife*, The University of Chicago Press, London.
- EBÛ ZEYD, Ahlâm (2017), "Mu'temerân 'Arbayân Bimisri ve'l-İmârât Ru'ye Vetahavvilât Bi'lmansûrati ve Nevâdiri Cuhâ bi's-Şârîka", *es-Sekafetu's-Şa'biyye*, 36, 180-201.
- EBÛ'L-BEKR EL-HAVÂRİZMÎ (1424h.), *el-Emsâlu'l-Muvellede*, el Mecma'u's-Sekâfi, Abu Dabi.
- EL-'AKKÂD, 'Abbâs (2013), *Cuhâ ed-Dâhiku'l-Mudhik*, Hindâvî, Mısır.
- EL-CÂHİZ (1995), *El-Kavl Fî'l-Biğâl*, Nşr. Charles Pellat, Dâru'l-Ceyl, Beyrut.
- EL-EHDEB, Mervân (2012), *Cihâ ve Şilletuhu Kısasun Şa'biyyetun mine's-Şark*, Semîr, Beyrut.
- EL-MEYDÂNÎ EN-NİSÂBÛRÎ (1392h), *Mecmu'u'l-Emsâl*, Thk Muhammed Muhyî'd-Dîn 'Abdu'l-Hamîd, 1 Cilt, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut.
- EL-MISRÂTÎ, 'Alî Mustafâ (1985), *Cuhâ fî Libyâ Dirâse fî'l-Edebi's-Şa'bi*, el Munşetu'l-'Âmme Lilneşri ve't-Tevzi', Libya.
- EN-NECCÂR, Muhammed Receb (1978), *Cuhâ'l-'Arabî*, 'Âlemu'l-Ma'rife, Kuveyt.
- FİRRÂC, 'Abdu's-Settâr Ahmed (2008), *Ahbâru'l-Cuhâ*, Mektebe Mısır, Mısır.

- GÖRKEM, İsmail (2012), “Nasreddin Hoca Olgusunun Algılanması ve Anlamlandırılması Üzerine”, *Türkbilig*, 23, 83-106.
- HASAN, Şevkî (2016), *Nevâdir Cuhâ li'l-Etfâl*, el-Mu'essesetu'l-'Arabiyyetu'l-Hadîs, Mısır.
- İBNU'N-NEDÎM (1348), *El-Fihrist*, Dâru'l-Ma'rife, Kahire.
- İSİMSİZ, “Fî Misli Hazâ'l-yevmî Rahale eş-Şâir Ahmed Ahmed Kunâbe”, *Bivâbetu'l-Vasat*, (2022, 17 Ekim), Erişim Adresi: <https://alwasat.ly/news/art-culture/269780>.
- İSİMSİZ, (2022, 17 Ekim). “eş-Şâ'ir Ahmed eş-Şârif”, *Cem'iyetu'l-İhyâ ve't-Tecdîd*, Erişim Adresi: <https://ahya.ly/الشاعر-أحمد-الشارف/>
- İSİMSİZ, “el-'Â'ilâtu'l-Lubnâniyye ... Rihle fî Cuzûri't-Târîh Âl Cuhâ”, *Zahle Dar Salem*, (2025, 18 Nisan), Erişim Adresi: <https://zahledarsalem.com/18931/>
- KALAYCI, Muhammed (2021), “Nasreddin Hoca Fıkralarında Şahıs Kadrosu”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 4, 251-261.
- KİYLÂNÎ, Kâmil (2012), *Cuhâ ve'l-Bahlâ'*, Hindâvî, Mısır.
- MARZOLPH, Ulrich (1995), “Molla Nasr al -Din in Persia”, *Iranian Studies*, 28, 3-5.
- MARZOLPH, Ulrich (2005), “Juha in the Arabian Nights”, *Journal of Arabic Literature*, 36.3, 311-322.
- PROPP, Vladimir (1997), *Theory and History of Folklore*, vol.5, University of Minnesota Press, Mineapolis.
- PROPP, Vladimir (2009), *Morphology of the Folktale*, University of Texas Press, Austin.
- SAKAOĞLU, Saim (1985), “Balkan Ülkelerinde Nasrettin Hoca'ya Mâl Edilen Bölge Tiplerine Ait Fıkralar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLE TEN*, 33.1985, 131-135.
- ŞENOCAK, Ebru (2016), “Bir Mit Yaratıcısı Olarak Nasreddin Hoca”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4.8, 159-168.
- WULF, Christoph (2015), *Tarihsel Kültürel Antropoloji*, Çev. Özgür Dünya SARISOY, Dipnot Yayınları, Ankara.